

Inledning

Inom ramen för *Den 2:a germanistiska kongressen i Kraków* som ägde rum den 11–13 oktober 2007 inbjöd vi våra forskarkolleger till betraktelser över ”svenska språket och litteraturen i ett tvärvetenskapligt perspektiv”. Inbjudan besvarades av skandinavister från Belgien, Danmark, Finland, Polen, Slovakien, Sverige, Tjeckien och Tyskland. Den i kongressen debuterande skandinaviska sektionen blev till ett diskussionsforum för språkvetare, litteraturvetare och översättningsvetare med skilda forskningsintressen och metodologiska utgångspunkter. Konferensbidragen och de efterföljande diskussionerna visade faktiskt en tydlig tendens till överskridande av specialiseringsdomäner och till öppning mot ingivelser från olika håll. I denna bok presenterar vi konferensens vetenskapliga rön: 22 utarbetade konferensbidrag och en artikel som inte kunde presenteras på konferensen (av Marta Stasiak).

Boken inleds med avdelningen ”Litteratur- och kulturvetenskap”, som innehåller åtta bidrag. Denna textsamling visar ett stimulerande möte mellan finska, polska, svenska och tyska litteraturvetare med ibland mycket olika forskningsområden men ett gemensamt intresse för okonventionella frågeställningar och gränsöverskridande undersökningar. Förutom detta finns det, enligt vår uppfattning, en annan gemensam nämnare för de här presenterade uppslagen – nämligen en inriktning på texten och den textuellt förmedlade verkligheten. I detta sammanhang kan t.ex. Thomas Fechner-Smarslys framställning av medvetandets litterära bilder korrespondera med Danuta Jarosiewicz’ studie av det berättade och återberättade magiska svenska landskapet.

I det första bidraget – ”Gedankenexperimente. Über Literatur und Gehirnforschung” – uppmärksammar Thomas Fechner-Smarsly ett viktigt (och aktuellt) tema i skönlitterära texter, vilket han sammanfattar med termen ”tankeexperiment”. Mot bakgrund av det av honom konstaterade växande intresset för hjärnforskning i den nya litteraturen, analyserar Thomas Fechner-Smarsly två litterära problematiseringar av det mänskliga medvetandet: P.C. Jersilds *En levande själ* och Gabriella Håkanssons *Hjärnmänniskan*.

Kristina Malmio föreslår i sin artikel ”Rebelliskhet och skapandet av auktoritet i Elmer Diktonius’ ’Min dikt’” en av Pierre Bourdieu inspirerad analys av den finlandssvenske modernistens berömda debut. Hennes syfte är att visa hur Diktonius i sina rebelliska aforismer angriper vissa estetiska och politiska värderingar för att befästa sin egen auktoritet och erövrar en stark position på det samtida litterära fältet.

Den litterära modernismen utforskar också Magdalena Wasilewska-Chmura, som i sitt bidrag ”Diktens typografi/topografi. Konkretistiska strävanden i svensk poesi i intermedialt perspektiv” diskuterar konkretismens intermediala karaktär. Hon avläser från den svenska konkretismens poetologiska och poetiska texter en växande medvetenhet om konstens media, deras teknologiska förutsättningar och ”representationsförmåga”.

Gisela Vilhelmsdotter presenterar i artikeln ”Likpredikan som livsspegel. Exempel ur två Falupredikningar från 1690-talet” likpredikans uppbyggnad. I undersökningen ingår två predikningar som författades av Olof Ekman vid slutet av 1600-talet. Materialet analyseras både på strukturell och på innehållsmässig nivå. Författaren påpekar likheterna och skillnaderna mellan de båda texterna.

”Kan litteraturen rädda världen?” – frågar Olavi Hemmilä i sin artikel i vilken han presenterar ekokritik – en relativt ny tvärvetenskapligt orienterad gren av litteraturkritiken som efter att ha etablerats i USA och England håller på att vinna insteg i Skandinavien. Det är relationen mellan litteraturen och naturen som fokuseras på och problematiseras kring av ekokritikerna, som strävar efter att ”vända upp och ner på” traditionella hierarkier. Olavi Hemmilä ger oss en kort, men mycket informationsrik presentation av ekokritikens teoretiska och etiska förutsättningar.

Julia Tidigs riktar vår uppmärksamhet mot ett nästan bortglömt författarskap. I bidraget ”Flerspråkighet som tema och litterärt grepp i Jac. Ahrenbergs Viborgsskildringar: genus, kommunikation och nationalitet” undersöker hon Jac. Ahrenbergs prosatexter där motivet är det flerspråkliga Viborg och dess invånare. Julia Tidigs visar hur denne finlandssvenske författare avbildar (eller snarare *representerar*) samhällelig och individuell flerspråkighet.

Gränsöverskridandet på olika plan tematiseras i Krystyna Pirogowicz’ artikel ”Ärkebiskop Nathan Söderblom och Sankta Urszula Ledóchowska – kontakter mellan två av ekumenismens pionjärer”. Under sin vistelse i Sverige där grevinnan Urszula Ledóchowska höll patriotiska föreläsningar träffade hon Nathan Söderblom och knöt brevkontakt med honom. Krystyna Pirogowicz redogör för den intressanta dialogen mellan den svenske kyrkoherden och den polska nunnan och visar de bägge samtalsparterna som ”flerspråkliga pionjärer inom det konkreta sociala arbetet som förenade olika konfessioner”.

Det sista bidraget från denna avdelning – ”Det magiska landskapet. Natursyn i det svenska bondesamhället strax före industrialiseringens tid” – är ett försök att beskriva den gamla svenska folktron. Med stöd i etnologisk litteratur presenterar Danuta Jarsiewicz övernaturliga väsen som befolkar svenska folksägner och tolkar deras funktion i bondesamhällets tankevärld.

Artiklarna i den översättningsvetenskapliga sektionen återspeglar de många perspektiven i dagens forskning kring översättningar och belyser varierande problem som uppkommer i samband med översättningsprocessen.

Ewa Data-Bukowskas och Piotr Bukowskis bidrag ”Vid översättlighetens gräns. Unga översättare inför ett kultur-språkligt betingat översättningsproblem” är en översättningskritisk, kognitivt inspirerad analys av strategier som unga översättare tillgriper vid återgivning av kulturbetingade företeelser på målspråket. Problemet exemplifieras med hur det svenska, mycket komplexa begreppet *fika* har reproducerats i översättningar av Bodil Malmstens novell ”Efter konferensen”.

Margita Gáborová diskuterar i sitt bidrag ”När titeln avslöjar poängen. Om Sven Delblancs roman *Prästkappan* i slovakisk översättning” vilka funktioner ett verks titel uppfyller samt hur receptionen av verket i målspråkskulturen påverkas av att översättaren väljer en annan titel än förlagans. Analysen behandlar titelns symboliska innebörd hos Sven Delblancs *Prästkappan*, visar hur den hänger samman med verket som en his-

torisk roman, en bildningsroman och en pikareskroman samt bedömer dess förändrade funktion i den slovakiska översättningen.

Katarína Motyková ägnar sin artikel ”Verkligheten i texten. Rumsliga relationer och sinnesintryck i översättning” åt frågan hur man beskriver perceptuella intryck på svenska och på slovakiska. Skillnaderna i uttryckssättet diskuteras utifrån material hämtat ur de slovakiska översättningarna av August Strindbergs roman *Röda rummet* samt Klas Östergrens *Gentlemen*.

Krzysztof Szczurek ger i bidraget ”’De där i Bryssel’ eller en översättares synpunkter på svenskan och polskan som EU-språk” en mycket intressant bild av svenskans och polskans ställning inom det ”Babels hus” som EU med sina 23 officiella språk utgör. Författaren diskuterar hur Sveriges och Polens språkpolitik inom EU inverkar på språkutvecklingen på det inhemska planet samt ger en inblick i Bryssel-översättarnas arbetsvillkor.

Monika Jazowy-Jarmuż ger i artikeln ”Om kategorin kausativitet i svenskan och polskan” en språkvetenskaplig översikt över kausativa konstruktioner i svenskan och diskuterar deras mest frekventa exponenter i polska översättningar av svenska prosatexter. Framställningen fokuseras på hur förändringar i språkstrukturerna tillkomna under översättningsprocessen påverkar måltextens semantiska innehåll i jämförelse med originaltexten.

Den största avdelningen är språkvetenskapligt inriktad. Den innehåller elva bidrag som ger en mångfacetterad bild av språkliga företeelser i historiskt, synkront och jämförande perspektiv. Forskarna dissekerar lingvistiska fenomen i svenskan bl.a. på det kognitiva, strukturella eller psykolingvistiska planet och presenterar olika verktyg för bearbetning av språkdata. Det sista bidraget är en tysk-dansk jämförande studie som väckte en livlig diskussion om modellens användbarhet för svenskan. Artikeln utgör därför ett kompletterande inslag i den språkvetenskapliga avdelningen.

Elżbieta Strzelecka beskriver i sitt bidrag ”*Slå i och drick ur!* Svenska partikelverb med *i* och *ur*” verb som förbinds med de tryckstarka partiklarna *i* och *ur*. Texten inleds med en kognitiv semantisk framställning av prepositionerna. Analysen avser användning av partikelverben i svenskan med hänsyn till den spatials och icke-spatials betydelsen.

Marta Stasiaks bidrag ”Det svenska verbet *stå* och dess motsvarigheter i polskan – en studie ur kognitivt perspektiv” är en analys av hur betydelserna hos positions verbet *stå* realiseras i polskan. Syftet med studien är att undersöka vilka konceptualiseringsmönster som kan urskiljas i de båda språken vid användning av verbet och dess polska motsvarigheter i olika kontexter.

Grażyna Pietrzak-Porwisz’ artikel ”En värld av ljus och mörker. Om konceptuella ljus- och mörkermetaforer i svenskan” är en kognitiv semantisk analys av svenska uttryck som betecknar ljusförhållanden (bl.a. *ljus*, *belysa*, *sken*, *glans*, *mörk*, *mörker*, *skugga*). I undersökningen framställs betydelseöverföringar från domänen av de fysiska sinnesförmimmelserna ljus och mörker till de abstrakta domänerna kognition, värden och känslotillstånd.

Agata Wicenciak-Schulz beskriver i sitt bidrag ”Negativ metaforisering som ett övertalningsmedel i valrörelsen i Sverige 2006” utvalda metaforer som förekom i medier i samband med parlamentsvalen i Sverige 2006. Analysen koncentrerar sig på de metaforer som förmedlar negativa budskap om politikerna eller partierna.

Iwona Kowal försöker i sin artikel ”Att mäta språklig medvetenhet. En datorstödd analys av självkorrigeringar” hitta en analysmodell för mätning av metalingvistisk medvetenhet hos främmandespråksinlärare. Författaren presenterar skribenternas onlinerätelser av egna texter och sammanställer dem med de okorrigerade felen för att fastställa graden av sensibilitet hos studenterna för språkets struktur i den första fasen av språkinläringen.

Piotr Garbacz framställer i ”Negationens syntax i älvdalskan” negerande adverb i älvdalskan: *itjä*, *it* och *inte*. I analysen beskrivs negationernas distribution samt deras inbäddning i de syntaktiska strukturerna. Resultatet av undersökningen är placering av dessa negerande adverb i utbyggd satsstruktur.

Jonathan Adams' bidrag: ”Lies, damned lies, and statistics! On the analysis of language mixture in a medieval Birgittine manuscript” är en kvantitativ analys över språklig blandning i ett av Heliga Birgittas manuskript. I utvärderingen ingår tio diagnostiska drag som behandlas med hänsyn till skribenternas öst- respektive västskandinaviska särdrag.

Lennart Larsson ger i artikeln ”Det skrifves [...] at hela postpolitén sitter up’ – om några polska lånord i svenskan från tiden för det stora nordiska kriget” en översikt över användningen av de mest typiska polska lånorden i svenskan. I analysen ingår de lånord som dök upp och var mest frekventa i svenskan i början av 1700-talet. Beläggen på lånorden *vojvodska*, *rokos*, *volosger* och *pospolit* utvärderas med hänsyn till betydelse samt förekomst i 1700- och 1800-talets texter.

Artikeln ”Tidig svensk språkplanering i Finland – aktörer och idéspridning” av Jennica Thylin-Klaus diskuterar språkplanering och nationalism som en interaktiv process. Fokus har satts på hur filologernas resonemang har påverkats av de samhällsliga kontexterna.

Janusz Stopyra framställer i sitt bidrag ”Zu der Suffixsequenz im Deutschen und im Dänischen” den tyska suffixkedjan och undersöker dess överförbarhet på danska. Analysen syftar till att följa det tyska suffigeringsmönstret för genuskontinuum och animatethierarki och sammanställa det med motsvarande danska suffix. Författaren utgår från de tyska suffixen (bl.a. *-er*, *-bar*, *-haft*, *-ig*, *-lig* och *-el*) och skapar en sammanställning med motsvarande danska suffix (*-er*, *-bar*, *-agtig*, *-hed*).

Piotr Bukowski

Grażyna Pietrzak-Porwicz

Iwona Kowal